

Χορός με την σκιά μου Μάνος Χατζιδάκις

Ο **Μάνος (Εμμανουήλ) Χατζιδάκις** (Ξάνθη, 23 Οκτωβρίου 1925 – Αθήνα, 15 Ιουνίου 1994) ήταν κορυφαίος Έλληνας συνθέτης και ποιητής. Θεωρείται ο πρώτος που συνέδεσε με το έργο του, θεωρητικό και συνθετικό, τη λόγια μουσική με τη λαϊκή μουσική παράδοση. Πολλά από τα εκατοντάδες έργα του αναγνωρίζονται σήμερα ως κλασικά. Το 1960 κέρδισε το Όσκαρ Καλύτερου Πρωτότυπου Τραγουδιού για το τραγούδι "Τα παιδιά του Πειραιά".

Το Χαμόγελο της Τζοκόντας(1965)

Σε μια παρέλαση στη Νέα Υόρκη, με μουσικές, με χρώματα και με πλημμυρισμένη από κόσμο την 5η Λεωφόρο, βρισκόμουν μια Κυριακή απόγευμα το φθινόπωρο του 1963 όταν συνάντησα μια γυναικούλα να περπατάει μοναχή με μιαν απελπισμένη αδιαφορία για ότι συνέβαινε γύρω της χωρίς κανείς να την προσέχει, χωρίς κανέναν να προσέχει, μόνη, έρημη μες στο άγνωστο πλήθος, που την σκουντούσε, την προσπερνούσε ανυποψίαστο, εχθρικό, αφήνοντας την να πνεί μες στη βαθιά πλημμύρα της λεωφόρου, μέσα στη θάλασσα που ακολουθούσε, μέσα στ' αγέρι που άρχισε να φυσά. Έμεινα στυλωμένος, ο μόνος που την πρόσεξε, κι έκαμα να την πάρω από πίσω, να την ακολουθήσω και πλησιάζοντάς την να της μιλήσω, χωρίς να ξέρω τι να της πω, μα ίσαμε ν' αποφασίσω, την έχασα από τα μάτια μου. Έτρεξα λίγο μπρος, ανασηκώθηκα στα πόδια μου για να την ξεχωρίσω, μα η μεγάλη μαύρη θάλασσα του κόσμου την είχε καταπιεί. Μέσα μου κάτι σκίρτησε οδυνηρά. Χωρίς να καταλάβω, είχα σταθεί έξω από το βιβλιοπωλείο του Ριτζιόλλι και στη βιτρίνα του, απέναντί μου ακριβώς, βρισκόταν ένα βιβλίο για τον Ντα Βίντσι με την Τζοκόντα στο εξώφυλλο του να μου χαμογελά απίθανα αινιγματική, αυτόματα μεγεθυμένη, όσο η γυναίκα που χάθηκε στο δρόμο. Δεν ξέρω γιατί όλ' αυτά μπερδεύτηκαν περίεργα μέσα μου, μαζί μ' ένα εξαίσιο θέμα του Βιβάλντι που είχα ακούσει πριν από λίγες μέρες και που εξακολουθούσε να επανέρχεται τυραννικά στη μνήμη μου. Τα δέκα αυτά τραγούδια γράφτηκαν μ' ένα συγκερασμό απελπισίας και αναμνήσεων. Το θέμα είναι η γυναίκα έρημη μες στην μεγάλη πόλη. Το κάθε τραγούδι είναι κι ένας μονόλογός της, κι όλα μαζί συνθέτουν την ιστορία της. Μια ιστορία σύγχρονη και παλιά μαζί.

Μ. Χατζιδάκις.

Η μουσική του παιδεία ξεκίνησε σε ηλικία τεσσάρων ετών, κάνοντας μαθήματα πιάνου με δασκάλα την Αλτουινιάν, γνωστή μουσικό της Ξάνθης, ενώ παράλληλα διδάχθηκε βιολί και ακορντεόν.

Μετακόμισε στην Αθήνα με την οικογένειά του το 1932 όμως λίγο αργότερα οι γονείς του χωρίζουν και το 1938 ο πατέρας του σκοτώνεται σε αεροπορικό δυστύχημα.

Το 1945 γνωρίζεται στο πατάρι του Λουμίδη που βρισκόταν στην γωνία των οδών Αιόλου με Πανεπιστημίου, με τους **Νίκο Γκάτσο, Κάρολο Κουν, Νάνο Βαλαωρίτη** κ.α. Μέσα από τις καλλιτεχνικές τους συναντήσεις έκαναν όνειρα για μια Ελλάδα που ήταν κατεστραμμένη από τον πόλεμο, κοιτώντας με ελπίδα το μέλλον. Τότε ήταν η περίοδος που ξεκίνησε να γράφει μουσικές για το θέατρο και έκανε την πρώτη κινηματογραφική εργασία του με το έργο «**Αδούλωτοι Σκλάβοι**» σε σκηνοθεσία του **Βίων Παπαμιχάλη**.

Το 1948 ο Χατζιδάκις έδωσε την ιστορική διάλεξη για το **ρεμπέτικο τραγούδι** που ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων στη συντηρητική Ελληνική κοινωνία. Το ρεμπέτικο τραγούδι που εξέφραζε τα λαϊκά στρώματα, ήταν απαγορευμένο και παράνομο και η ενέργειά του αυτή έδωσε προοπτική στην ελληνική μουσική. Ο Χατζιδάκις με την ποιότητα που είχε σαν άνθρωπος και καλλιτέχνης, έβλεπε το αληθινό και το γνήσιο λαϊκό τραγούδι που δεν ήξεραν τα ωδεία, τα πανεπιστήμια, η αριστοκρατία και η πολιτεία. Είχε δηλώσει επ' αυτού: "*Ήθελα να δείξω στο*

ελληνικό κοινό μια αστείρευτη δροσερή πηγή". Συνθέτες όπως οι: **Θεοδωράκης, Ξαρχάκος, Χατζιδάκις** κ.α. σε συνεντεύξεις τους από το 1960 και μετά, υμνολογούσαν τους ρεμπέτες, για τον λόγο, ότι πάνω στην δίκη τους μουσική έγραφαν τα δικά τους έργα.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 άρχισε να συνεργάζεται με το Εθνικό Θέατρο (**Αγία Ιωάννα, Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας, κ.α.**) και το Θέατρο Τέχνης (**Ματωμένος Γάμος, Όλα τα παιδιά του Θεού έχουν φτερά κ.α.**). Στη συνέχεια, συνεργάζεται με το **Ελληνικό Χορόδραμα της Ραλλούς Μάνου** όπου ήταν για σειρά ετών ένας από τους βασικούς συνεργάτες. Παράλληλα γράφει μουσική για πολλές ελληνικές ταινίες όπως **«Ο δράκος»** που κατά πολλούς θεωρείται η κορυφαία ταινία του ελληνικού κινηματογράφου. Η υπέροχη μουσική επένδυση της ταινίας από τον Χατζιδάκι εναρμονίζεται πλήρως με τον ρεαλισμό των εικόνων με αποκορύφωμα την εκπληκτική σκηνή του ζειμπέκικου χορού, που θυμίζει παράσταση αρχαίας Ελληνικής τραγωδίας.

Το 1960 πήρε το Όσκαρ για τη μουσική στην ταινία **«Ποτέ την Κυριακή»**. Δεν υπάρχει τίποτα χειρότερο, έλεγε ο Χατζιδάκις, να σου έρθει μια επιτυχία, από εκεί που δεν το περιμένεις. Η ταινία ήταν τουριστική και σε αυτή την λογική κινήθηκε όταν έγραψε τη μουσική της. Ήταν ένας προικισμένος συνθέτης με αστείρευτο ταλέντο, που κατάφερε να ταιριάξει την μουσική του στην λογική της ταινίας, με αποτέλεσμα το μπουζούκι να γίνει γνωστό σε όλη την υφήλιο. Αμέτρητες ήταν οι διασκευές του τραγουδιού **«Τα παιδιά του Πειραιά»**, πράγμα που καταδίκασε συνεχώς και αυτό τον οδήγησε στην βιαστική και εσφαλμένη ενέργεια να δώσει τα δικαιώματα του τραγουδιού στην **«United Artists»**. Ασχολήθηκε πολύ με το να καταδικάζει τις πολλές διασκευές σπαταλώντας πολλή ενέργεια για το τίποτα.

Στη συνέχεια έγραψε μουσική για τον εμπορικό κινηματογράφο. Κάποτε είχε πει στον Φίνο: *Εσύ ξέρεις τι θα πει κακός κινηματογράφος αλλά τι θα πει καλός, δεν θα μάθεις ποτέ...* Το 1990 σε μια συνέντευξη είχε δηλώσει: *Που να το ξέρω ότι 30 χρόνια μετά, ο κόσμος θα ασχολούταν ακόμα με Μανταλένες και κουραφέξαλα.* Στο θέατρο έγραψε μουσική για το **«Παραμύθι δίχως όνομα»**, **«Όρνιθες»**, **«Καπετάν Μιχάλης»** κ.α. Πολλές από αυτές τις συνθέσεις του έχουν μείνει στην ιστορία και αγαπήθηκαν πολύ από το κοινό.

Το 1967 θα ταξιδέψει στο **Μπρόντγουεϊ** της Νέας Υόρκης για το ανέβασμα του μιούζικαλ **«Ίλια Ντάρλινγκ»**. Εκείνη την περίοδο τον βρήκε η δικτατορία και όπως είχε δηλώσει, είχε προβλήματα με την εφορία και δεν ήθελε να γυρίσει στην Ελλάδα. Λίγα πράγματα γνωρίζουμε για την περίοδο της Αμερικής και όπως ανέφερε ο ίδιος, η διαμονή του εκεί τον σπούδασε. Ένα άγνωστο γεγονός είναι η εισαγωγή που έγραψε στο τραγούδι **«Prelude»** (Προανάκρουσμα), μαζί με τους **«Millenium»** που ήταν μια ροκ μουσική ομάδα στην Καλιφόρνια. Σε αυτό το κομμάτι, ο ίδιος ο Χατζιδάκις παίζει τσέμπαλο.

Στην Ελλάδα θα επιστρέψει το 1972, όπου ηχογραφεί τον **«Μεγάλο ερωτικό»** και ανεβάζει την

παράσταση, **«Ο οδοιπόρος, το μεθυσμένο κορίτσι και ο Αλκιβιάδης»**. Σε συνέντευξή του στο περιοδικό **«Διαβάζω»** το 1982, αναφέρει για το έργο: *Ο οδοιπόρος είμαι εγώ, ο οποίος εκείνο τον καιρό περιφερόμουν ανά τον κόσμο και μόλις είχα έρθει στην Ελλάδα. Το μεθυσμένο κορίτσι ήταν η **Ελένη Μανιάτη** που τότε ήταν μαζί μου, ένα κορίτσι πέρα από τα καθορισμένα, πέρα από τα όρια του λογικού. Ο Αλκιβιάδης ήταν ένας νεαρός που πουλούσε τσιγάρα. Λοιπόν, σκέφτηκα ότι μια και δεν έχουμε κοινό μύθο, ας τον κατασκευάσουμε, ας ενώσουμε τον οδοιπόρο το μεθυσμένο κορίτσι και τον Αλκιβιάδη και φυσικά, αυτό καταλήγει στον φόβο που ήταν το κλίμα εκείνης της εποχής του 1973, ιδίως μετά την άνοδο του Ιωαννίδη. Γι αυτό το έργο μου τελειώνει με τον φόβο, χωρίς να θέλω να πω ότι έκανα αντίσταση. Τώρα το τι περιέχουν οι στίχοι είναι ένα είδος αυτοβιογραφίας. Περιέχονται πολλά στοιχεία που ενώνουν αυτά τα τρία πρόσωπα. Τα τραγούδια του δίσκου, για τον λόγο ότι δεν μπορούν να ακουστούν σε νυχτερινά κέντρα διασκέδασης είναι άγνωστα στο κοινό. Ελπίζω κάποια στιγμή να τα ανακαλύψει στο μέλλον.*

Το 1975 ο Χατζιδάκις θα αναλάβει αναπληρωτής γενικός διευθυντής στην **«Εθνική Λυρική Σκηνή»** και διευθυντής στο **«Τρίτο πρόγραμμα»**. Ο Χατζιδάκις είχε ένα όραμα για την μουσική ζωή στην Ελλάδα και έμεινε στο ραδιόφωνο επτά χρόνια. Πήγε σε μια εποχή που τα χνάρια της χούντας ήταν ακόμη φανερά στην τότε **ΕΡΤ** και κατόρθωσε με το ύφος και τον λόγο του, να τα αλλάξει όλα. Το κρατικό ραδιόφωνο άρχισε να ανοίγει τις πόρτες στους άξιους και αναπτύσσεται μια καινούργια ραδιοφωνική έκφραση. Η ελληνική και παγκόσμια δημιουργία, προβάλλεται με ένα ιδιαίτερο τρόπο που κάνει τον ακροατή να φαντάζεται και να ονειρεύεται. Το τρίτο πρόγραμμα αν και κρατικό ήταν το πρώτο ελεύθερο ραδιόφωνο στην Ελλάδα. Μια εκπομπή που άφησε εποχή στο ραδιόφωνο και στην κοινωνία ήταν η παιδική εκπομπή **«Εδώ Λιλιπουπολη»**.

Το 1978 ο δήμαρχος των Ανωγείων **Γιώργος Κλάδιος** ήρθε στην Αθήνα με δική του πρωτοβουλία και έκανε πρόταση στον Χατζιδάκι να διοργανώσει τους μουσικούς αγώνες στα ανώγεια. Με την συμπαράσταση των Ανωγειανών, ο Μάνος Χατζιδάκις κατάφερε να καταστήσει τα Ανώγεια σ' ένα ζωντανό μουσικό πολιτιστικό εργαστήριο.

Το 1980 εγκαινίασε τον **«Μουσικό Αύγουστο»** στο Ηράκλειο. Ήταν ένα καλλιτεχνικό Φεστιβάλ, με κύριο στόχο την παρουσίαση νέων ρευμάτων, τόσο στη μουσική όσο και στο χορό και τον κινηματογράφο. Οργάνωσε επίσης τους **Αγώνες ελληνικού τραγουδιού** στην Κέρκυρα, το 1981 και 1982. Ήταν ένας μουσικός διαγωνισμός που είχε σκοπό την παρουσίαση νέων ελλήνων καλλιτεχνών. Την κριτική επιτροπή αποτελούσαν οι: **Δήμαρχος Κέρκυρας, Ελένη Βλάχου, Νίκη Γουλανδρή, Νίκος Γκάτσος, Γιώργος Κουρουπός, Σπύρος Σακκάς** κ.α. Στο διαγωνισμό, μεταξύ άλλων συμμετείχαν το 1982 και οι **Χάρης & Πάνος Κατσιμίχας**, με το τραγούδι **«Μια βραδιά στο λούκι»**, με το οποίο βραβεύθηκαν και έγιναν γνωστοί.

Το 1985 είναι διευθυντής στο περιοδικό **«Τέταρτο»** το οποίο καταγράφει τα καλλιτεχνικά και κοινωνικά δρώμενα μέσα από τις πολιτικές τους διαστάσεις. Το Τέταρτο, ίσως περισσότερο απ' όλα, ήταν ένα βαθιά πολιτικό περιοδικό. Η έννοια της πολιτικής, ακόμη και το 1985 που κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος, σχετιζόταν με τα μικροπολιτικά σκάνδαλα, με τις επιφανειακές και εν πολλοίς ανούσιες κομματικές διαφορές και με το φανατισμό και τη στενότητα των ιδεών που διακρίνει τους ψηφοφόρους των κομμάτων. *«Το Τέταρτο υπήρξε κατ' ουσίαν τότε ένα πολιτικό περιοδικό γιατί εγώ βαθιά μέσα μου είμαι πολιτικοποιημένος»* έλεγε ο Μάνος Χατζιδάκις.

Το 1985 ίδρυσε την δισκογραφική εταιρεία «**Σείριος**» για να φιλοξενεί ποιοτικές προτάσεις της ελληνικής μουσικής.

Το 1987 παρουσιάζει τέσσερα προγράμματα στο «**Μουσικό κέντρο Αθηνών**» στην πλάκα. Συμμετείχαν οι: **Έλλη Πασπαλά, Γιώργος Νταλάρας, Αλίκη Καγιαλόγλου, Νίκος Παπάζογλου**. κ.α.

Το 1989 ο Χατζιδάκις ίδρυσε την «**Ορχήστρα των χρωμάτων**». Στους τέσσερις κύκλους συναυλιών που οργανώθηκαν από τον Νοέμβριο του 1989 έως τον Ιούνιο του 1993, ο Μάνος Χατζιδάκις περιέλαβε, εκτός από κλασικά έργα και, πολλά άγνωστα, συνθετών του 20ού αιώνα: **Copland, Menotti, Poulenc, Milhaud, Ohana, Hindemith, Nielsen, Ives, Britten, Thomson, Szymanowski, Kurt Weill, Piazzolla, Rota**, κ.ά. Έντονη παρουσία είχε και η ελληνική μουσική (**Πετρίδης, Βάρβογλης, Παλλάντιος, Ξενάκης, Σισιλιάνος, Μαμαγκάκης, Αντωνίου, Κουρουπός**), χωρίς να λείψουν και οι νεώτεροι δημιουργοί (**Ανισέγκος, Κριτσωτάκης**). Ειδικά αφιερώματα έγιναν στον **Μανώλη Καλομοίρη**, τον **Νίκο Σκαλκώτα**, τον **Γιάννη Χρήστου** και τον **Μίκη Θεοδωράκη**. Το 1993 ο Χατζιδάκις, στην ερώτηση δημοσιογράφου στην κρατική τηλεόραση, για το αν θα ηχογραφήσει κάποιο νέο του έργο απάντησε: *Να ξέρει ο κόσμος πως αν υπάρξει κάποια αξιόλογη δουλειά θα την κυκλοφορήσω*. Αυτή η δήλωση του Χατζιδάκι ήταν βέβαια μια υπεκφυγή στην ερώτηση του δημοσιογράφου, αφού ο ίδιος απέφευγε την δισκογράφιση μεγάλου μέρους του έργου του. Ελάχιστα έργα του από το θέατρο, κινηματογράφο, μπαλέτο, κ.α. έχουν δισκογραφηθεί, ενώ πολλά έχουν μείνει στο αρχείο του και περιμένουν την έκδοσή τους.

Στις 15 Ιουνίου του 1994 ο Μάνος Χατζιδάκις ταξίδεψε στην οδό ονείρων.